"Propali dvori" Janka Leskovara

Hasija, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:676775

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Magdalena Hasija

Propali dvori Janka Leskovara

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2015.

Sadržaj

1. Uvod.....1

2. *O Propalim dvorima*..... 2

2.1. O Janku Leskovaru.....2

2.1.1. Biografija.....2

2.1.2. Književno stvaralaštvo.....2

2.2. Razdoblje moderne.....4

2.3. *Propali dvori*.....6

2.3.1. Tema.....6

2.3.2.Žanr i fabula.....8

2.3.3.Likovi.....10

2.3.4. Glavni muški lik – Pavao Petrović.....10

2.3.5. Ženski likovi – Ljudmila Borković i Marija Bratić.....11

2.3.6. Autobiografski elementi.....14

2.3.7. Pejzaž.....16

2.4.Kritika o Leskovarovim djelima.....18

3.Zaključak.....21

4.Literatura i izvori.....22

4.1. Popis izvora.....22

4.2.Popis citirane literature.....22

Sažetak

Janko Leskovar svojim kratkim književnim stvaralaštvom ostavlja dubok trag u hrvatskoj književnosti. Svojim prvim djelom *Misao na vječnost* (1891.) najavljuje razdoblje moderne. Leskovar stvara hipersenzibilne i neodlučne karaktere koji zbog neprestanog razmišljanja o prošlosti ne mogu ostvariti sretnu sadašnjost. Naglasak se pomiče s društvenih i socijalnih problema na introspekciju i autoanalitičnost likova, a njegova djela postaju psihološke studije likova. Upravo to odrednice su moderne koje se pronalaze u Leskovarovim djelima. Osim odrednica moderne, u djelu su vidljivi ostaci realizma. U romanu *Propali dvori* opisuje se propast vlastelinske obitelji i raspad njihova dvorca, što je odrednica realizma. Naglasak se ipak stavlja na analizu unutrašnjeg stanja Pavla Petrovića koji zbog neodlučnosti i opterećenosti s prošlošću ne može ostvariti ljubav s Ljudmilom Borković. Na Leskovarova književna djela snažan utjecaj imao je krajolik u kojem je rođen i u kojem je odrastao te služba kojom se bavio cijeli svoj život. U romanu se mogu pronaći elementi iz Leskovarova života kao što su platonska ljubav, politička stajališta i zagorski krajolik koji prati osjećaje i raspoloženja likova. Kritika o Leskovaru govori kao o začetniku hrvatske moderne, ali mu ujedno i zamjera što se premalo zanimao za socijalne i društvene teme.

Ključne riječi: Janko Leskovar, *Propali dvori*, moderna, realizam

1. Uvod

Predmet završnog rada analiza je romana *Propali dvori* Janka Leskovara. Prije analize samog romana donosi se život i stvaralaštvo Janka Leskovara te povijesni kontekst i karakteristike razdoblja moderne. Janko Leskovar vrlo je malo pisao, ali svojim djelima najavljuje novo razdoblje u hrvatskoj književnosti. Opisom unutrašnjeg stanja likova i naglaskom na introspekciju, Leskovar postavlja model koji će slijediti novi naraštaji književnika. Poglavlje o moderni obrađeno je iz povijesno-političkog konteksta i navedena su njezina književno-umjetnička obilježja. Snažan utjecaj na književni rad mladih pisaca imali su događaji vezani uz političke demonstracije protiv cara i bana Hedervaryja. Upravo te demonstracije odredile su sudbinu mnogih studenata koji su školovanje nastavili u inozemstvu. Ti studenti bili su izloženi zapadnoeuropskim umjetničkim strujama što je imalo utjecaja na njihovo književno stvaralaštvo. Roman *Propali dvori* obrađen je na razini teme, žanra, fabule te likova. Na svim razinama prisutno je stapanje realističkih i modernističkih motiva i elemenata. Obrađen je pejzaž romana kao i prisutni autobiografski elementi koji su uvelike utjecali na Leskovarov književni rad. Pejzaž, kao jedan od autobiografskih elemenata, poslužio je u svrhu opisivanja unutrašnjih stanja likova, njihovih raspoloženja, kolebanja i osjećaja. Na kraju analize romana donosi se kritika Leskovarovih suvremenika o njegovim djelima. Na temelju analize može se zaključiti kako je Leskovar preteča moderne u hrvatskoj književnosti iako se u njegovim djelima mogu pronaći elementi realizma. Leskovar naglasak odmiče od realističkog opisivanja društvenih i socijalnih problema na modernističko opisivanje unutrašnjih stanja i proživljavanja likova.

2. O *Propalim dvorima*

2.1. O Janku Leskovaru

2.1.1. Biografija

Janko Leskovar rodio se 12. prosinca 1861. u Valentinovu kraj Pregrade. Školovao se u Pregradi, Zagrebu i Karlovcu. Nakon što završavi preparandiju, Leskovar službuje u Valpovu i Šljivoševcima. Nakon dvije godine službe, vraća se u svoj zavičaj i radi kao učitelj u Prišlinu. Kao učitelj radio je u Krapinskim Toplicama od 1891. do 1897. kada je premješten u Krapinu u kojoj boravi dvije godine. Privremeno je umirovljen 1914. godine, a na posao se vraća 1920. godine. Konačno je umirovljen 1922. i od tada živi u rodnom selu Valentinovu. Umro je 4. veljače 1949. godine. (Matanović, 1997: 127)

2.1.2. Književno stvaralaštvo

Janko Leskovar u *Vijencu* objavljuje prvu kratku prozu *Misao na vječnost* 1891. godine. Upravo objava Leskovarove novele predstavlja početak razdoblja moderne. Njegovo književno stvaralaštvo trajalo je samo četrnaest godina, od 1891. do 1905. Objavio je nekoliko kraćih proza i dva romana: *Misao na vječnost* (1891.), *Katastrofa* (1892.), *Poslije nesreće* (1894.), *Jesenji cvijeci* (1897.), *Priča o ljubavi* (1900.), *Patnik* (1900.), *Bez doma* (1901.), *Izgubljeni sin* (1903.), *Kita cvijeća* (1903.), *Kraljica zemlje* (1905.), *Propali dvori* (1896.) i *Sjene ljubavi* (1898.). (Matanović, 1997: 128) Leskovarova proza može se podijeliti u tri faze. Prvoj fazi pripadaju pripovijesti *Misao na vječnost, Katastrofa i Poslije nesreće.* Zajedničke karakteristike navedenih pripovijesti su razbijanje tradicionalne prozne forme, defabularizacija, naglasak na psihološkoj analizi likova i impresionistički stil. U drugu fazu književnog stvaralaštva pripadaju kraći romani *Propali dvori i Sjene ljubavi. Propali dvori* radnju temelje na socijalnom problemu, a *Sjene ljubavi* na psihološko-etičkoj problematici. Treću fazu čine pripovijesti u kojima se problematizira stara tematika s elementima socijalne dimenzije (*Patnik*), ljubavnog trokuta (*Priča o ljubavi*), socijalnih pokreta u Hrvatskom zagorju (*Izgubljeni sin*). U tim pripovijestima problematiziraju se neostvarena i idealizirana ljubav. (Šicel, 1999: 699-700) Svoje stvaralaštvo završio je sa četrdeset i četiri godine života, na polovici životnog puta. (Matanović, 1997: 128) U literaturi koja se bavi književnim stvaralaštvom Leskovara navodi se nekoliko razloga njegovog odustajanja od pisanja:

„odlazak iz Zagorja, prijelaz sa sela u grad, teške materijalne prilike, politički progoni i, napokon, psihička struktura piščeve osobnosti.“ (Nemec, 1999: 704) Leskovar kao prekid svoje književne djelatnosti navodi obiteljske prilike i nedostatak inspiracije u književnom radu. (Šicel, 1999: 702)

2.2. Razdoblje moderne

Za razdoblje hrvatske moderne karakteristična je politička situacija u kojoj se Hrvatska nalazila. Austro-ugarskom nagodbom iz 1867. Hrvatska potpada pod mađarski dio monarhije. Hrvatskoj je priznata unutarnja uprava s hrvatskim kao službenim jezikom, ali je njezin ban potčinjen mađarskom predsjedniku vlade. Krajem 19. stoljeća ban postaje Khuen Hedervary (1883.-1903.) čiju je vladavinu obilježio događaj vezan uz dolazak austrijskog cara. Upravo taj događaj određuje sudbinu hrvatskih studenata koji su uvelike utjecali na razvoj književnosti. (Beker, 1999: 263-264) Car Franjo Josip 1895. godine dolazi u Zagreb na otvorenje Hrvatskog narodnog kazališta. Ban Khuen Hedervary dao je zagrebački kolodvor posipati pijeskom iz Mađarske kako car ne bi stupio na hrvatsko tlo. Takav postupak izazvao je demonstracije kod studenata koji su na zagrebačkom glavnom trgu spalili mađarsku zastavu. U sudskom procesu studenti su osuđeni na višemjesečne zatvorske kazne, a nakon izdržavanja kazne studiranje nastavljaju u inozemstvu. (Beker, 1999: 264) Sudionici demonstracija protiv cara i bana studiranje nastavljaju u Pragu, Beču i Münchenu i izlažu se zapadnoeuropskim strujanjima u umjetnosti i književnosti. Nakon 1895. godine skupina hrvatskih studenata odlazi u Prag i uklapa se u rad Mlade Češke na čijem je čelu profesor Masaryk. Skupina pokreće časopis *Hrvatska misao*, a prvi broj pojavljuje se 10. siječnja 1897. godine. (Matanović, 1997: 126) Masaryk je bio pristaša političkog radikalizma i svakodnevna sitnog rada. U radu praške skupine stavljen je naglasak na premise društveno-političke naravi. Za literaturu i književni rad naglašavaju kako mora biti iz narodnog života, pritom misleći na tematiku književnih djela. (Milanja, 1987: 9) Osnovne su misli praških studenata ostvarivanje socijalnog i kulturnog preporoda u širokim narodnim slojevima, borba za ostvarenje demokratskih sloboda i rješavanje socijalnih problema. (Šicel, 2005: 19) Kritički se osvrću na domoljublje prethodnih generacija. Za njih domoljublje predstavlja poznavanje i razumijevanje naroda. (Milanja, 1987: 12) Druga skupina studenata odlazi u Beč gdje pokreće časopis *Mladost* koji izlazi 1. siječnja 1890. godine. (Matanović, 1997: 126) Časopis bečke skupine nastoji biti isključivo umjetničko-književne naravi. Nastoje proklamirati suvremene europske težnje te osloboditi se dogmatizma i utilitarnosti. Naglasak se stavlja na kozmopolitizam, potpunu slobodu, odbacivanje etiketiranja književnosti kao moralne ili nemoralne te na narav psihološkog raspoloženja mladih. (Milanja, 1987: 10) Bečka skupina vodila je literarnu borbu s tradicionalističkim shvaćanjima smisla i funkcije književnosti. (Šicel, 2005: 308) U Hrvatskoj se o secesiji počelo govoriti pod bečkim utjecajem. Za secesiju je

karakteristična artificijelnost koja nastoji biti prisutna u svim očitovanjima kulture te ukinuti konvencionalne granice između umjetnosti i pragmatične djelatnosti. (Žmegač, 1993: 101)

Moderna u hrvatskoj književnosti predstavlja stilski raznoliko razdoblje koje obuhvaća impresionizam, secesiju, simbolizam, realizam, naturalizam i neoromantizam. U hrvatskoj književnosti početak moderne označuje pojava proze koja novim tematskim interesima i stilskim postupcima označava prekid realističke poetike: Leskovar (*Misao na vječnost,* 1891.) i Matoš (*Moć savjesti*, 1892.). Kraj moderne obilježava antologija *Hrvatska mlada lirika* i Matoševa smrt 1914. godine. Moderna se može podijeliti u dvije faze. Za prvu fazu, koja traje do 1903., karakteristično je upoznavanje s aktualnim europskim događajima, obračunavanje s tradicionalističkim poimanjem umjetnosti i postavljanje teoretskog okvira razdoblja. U drugoj fazi dolazi do razvijanja umjetničke produkcije: nicanje pokreta moderne među hrvatskim studentima u Pragu i Beču. (Hrvatska enciklopedija)[1] Za prvu fazu moderne karakteristično je obračunavanje nove generacije s tradicionalističkim shvaćanjima smisla umjetnosti, oslobađanje od svih škola ili pravaca te upoznavanje s aktualnim europskim događanjima na literarnoj sceni. (Šicel, 2005: 10)

Jedno od obilježja modernističke proze umjetnička je sloboda koja se očituje u odustajanju od tipičnog i karakterističnog pri opisu te omogućava književno oblikovanje bez neposrednog oponašanja predloška u zbilji i prirodi. (Žmegač, 1993: 119) Modernistička proza bavi se i istražuje ponašanje likova. U središtu modernističke proze likovi su „oslabljena vitaliteta, smanjene životne energije, slomljene volje, prenadraženih živaca.“ (Nemec, 1999: 707) Milanja naglašava kako je obilježje moderne individualizam, to jest javlja se zahtjev za slobodnim izražavanjem i djelovanjem pojedinca. (Milanja, 1987: 11) Za sva djela Janka Leskovara kritičari navode kako predstavljaju početak moderne u hrvatskoj književnosti zbog zaokreta prema unutrašnjem svijetu likova i introspekciji. (Beker, 1999: 269)

[1] Hrvatska enciklopedija: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41458 (pristupljeno 25. 6. 2015.)

2.3. Propali dvori

2.3.1. Tema

Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina 19. stoljeća realističku rodoljubnu i socijalnu tematiku zamjenjuje individulizacija likova, psihološko motiviranje njihovih postupaka te analiza duševnih stanja karaktera. Janko Leskovar, uz Antuna Gustava Matoša, bio je predvodnik novih modernističkih strujanja u hrvatskoj književnosti. Autor je zaokupljen samo jednom bitnom temom: tragičnim sudbinama glavnih junaka koji stoje na pragu ostvarivanja idealne ljubavi koju na kraju ipak ne uspiju realizirati. (Šicel, 1999: 698) Središnja tema *Propalih dvora* svodi se na neostvarenu ljubav Pavla Petrovića i Ljudmile Borković. Do ostvarenja ljubavi ne dolazi zbog emocionalne i misaone zakočenosti glavnog muškog lika. (Šicel, 2005: 88) Naslov romana *Propali dvori* upućuje na poetiku napisanu na podlozi realističke matrice. Naviještena je tema propadanje dobrovačkih plemića. (Matanović, 1997: 129) „Ne prekidajući se Ljudmila stade dalje da pripovijeda, kako je prije silna služinčad i potrošila najviše sama, što bi gospodarstvo ponijelo, jedva nešto da bi preostajalo. Sada služinčadi nemaju, a i ne trebaju. Stoke ne goje u velike. Otac umah na livadama prodaje travu, a polja uzeše seljaci u zakup.“ (Leskovar, 1997: 21) Leskovara uz realističku tradiciju vežu društveni ambijenti i atmosfere u kojima su smješteni glavni likovi te prisutna socijalna motivacija pojednih likova. (Šicel, 2005:88) Pavao, Ljudmila i Marija zastupnici su različitih svijetova. Pavao i Marija slični su po društvenim okolnostima iz kojih dolaze, dok su Pavao i Ljudmila slični po osjećajima i razumijevanju svijeta. Roman dotiče središnja mjesta važna za razumijevanje društva iz kojeg dolaze likovi. (Matanović, 1997: 130) Odjeci realizma u romanu najvidljiviji su u liku starog Petrovića kao tipičnog predstavnika društvenog sloja u bogaćenju i koji od siromašnog seljaka postaje uglednik. Nasuprot sve bogatijeg Petrovića stoji Ljudmilin otac kao predstavnik plemićkog, vlastelinskog sloja u propadanju. (Milanja, 1987: 46) „Sjetivši se toga plemstva, Borković se iznovice zamisli u tu ljubav. Petrovići bijahu prije dobrovaćki kmetovi. Premećući obiteljske spise našao je ispravu, gdje bijaše potanko navedeno, što su imali kao kmeti činiti vlastelinstvu dobrovačkom.“ (Leskovar, 1997: 99)

U romanu se pokušava tematizirati društvena problematika: propast plemstva te uzdizanje i bogaćenje kmetstva, to jest pojava nove klase na društvenoj sceni. Takva društvena uvjetovanost mora se uzeti u obzir prilikom analize odnosa Pavla i Ljudmile. Raskol između Ljudmile i Pavla,

osim Pavlove neodlučnosti i nedostatka hrabrosti, leži u klasnoj razlici. (Milanja, 1987: 37) „Njega je naskoro ostavio prvi dojam, što ga obuzeo sa sreće ćerine. Pojavio se hladni razbor... Vidio je Petrovićev seljački dom, njegove roditelje... Kako bi njegova ćerka pristala u tu kuću! To su dva različita svijeta, među kojima mora da dođe do razočaranja...“ (Leskovar, 1997: 68) Osim problematiziranja odnosa između plemićkog i kmetskog sloja, Leskovar daje prikaz društvene i političke situacije u Hrvatskom zagorju. „Agitacija socijalne demokracije, što se bila podigla u njegovu zavičaju, stišala se. Teorije, što su ih neiskusni mladi ljudi donijeli iz grada, nijesu se mogle da upotrijebe na selu. To su napokon uviđali i sami agitatori, pa se sprijateljili sa starim poretkom. Prvi vođa, što ga je Petrović upoznao kod svog strica, posvema je pače napustio teoriju o općem radu, pa okaniv se i poljodjelstva i svoga zanata, otvori dućančić i sjedaše u njem od jutra do mraka...“ (Leskovar, 1997: 110)

2.3.2. Žanr i fabula

Djelo *Propali dvori* određuje se kao kraći roman te pripada drugoj fazi Leskovarova književnog stvaralaštva. (Šicel, 1999: 699) Solar (2005) kao karakteristike romana navodi kritički odnos prema tradiciji, okrenutost prema pojedincu i njegovoj sudbini, protuslovne i psihološki složene karaktere prikazane u razvoju i u sukobu sa svijetom. (Solar, 2005: 218)

Radnju *Propalih dvora* pokreće socijalni problem: razlika u naobrazbi i statusu obitelji Borković i Petrović te propadanje obitelji Borković i njihovog dvorca Dobrovca. Tema je romana analiza duševnih stanja likova potaknuta nesretnom ljubavnom pričom. (Šicel, 1999: 699) Upravo socijalni i psihološki motivi predstavljaju dva različita književna razoblja. Socijalni motiv predstavlja realizam, a analiza duševnih stanja likova i introspekcija predstavljaju modernu. U Leskovarovim romanima moguće je uvidjeti naznaku raskida s tradicijom realizma iako su elementi realizma uvelike prisutni. Prema Solaru (2005) raskid s tradicijom realističkog romana vidljiv je u djelima koja ruše ustaljene konvencije oblikovanja velike prozne vrste i otvaraju nove načine umjetničkog proznog izražavanja. Moderni romani nastoje obuhvatiti i izraziti složenost suvremenog društvenog života, sukobe pojedinca i društva te psihičke krize karaktera. (Solar, 2005: 219) U *Propalim dvorima* očituju se sva tri elementa modernih romana kroz lik Petrovića. Složenost suvremenog društva prikazuje se kroz razliku u statusu Pavlove i Ljudmiline obitelji, a sukob pojedinca i društva očituje se u odustajanju Pavla od političkog djelovanja zbog neslaganja s političkim idejama koje su zastupali zagorski i hrvatski političari. Psihička kriza karaktera u središtu je fabule jer Pavao neprestano preispituje događaje iz prošlosti zbog kojih nema hrabrosti i odlučnosti ostvariti ljubav s Ljudmilom.

Roman se, od svih književnih vrsta, najsporije modernizirao u novijoj hrvatskoj književnosti pa čak i u razdoblju modernističkog stilskog pluralizma. Promjene koje su se u hrvatskom romanu dogodile u moderni mogu se prikazati u nekoliko razina. Najvažnija promjena dogodila se na tematskoj razini: zaokret tematskog interesa s političkih, nacionalnih i socijalnih problema prema svijetu pojedinca, intimnoj analizi i tajnama duše. (Nemec, 1998: 12) „Interes za psihologiju, prodor u dubinu i suzivanje vidokruga svakako su najznačajnije tematske stečevine romana hrvatske moderne.“ (Nemec, 1998: 12)

Fabula romana *Propali dvori* u funkciji je likova koji neprestano razmišljaju, vraćaju se u prošlost i okrenuti su svom unutrašnjem svijetu. Likovi romana nemaju dovoljno snage izgovoriti prave riječi u odlučnom trenutku i djelovati jer su neodlučni i pasivni. (Matanović, 1997: 130) Pavao Petrović stalno se vraća prošlosti. Boji se očitovati svoju ljubav Ljudmili zbog krivo protumačenog događaja iz prošlosti. U Leskovarovom romanu napušten je linearni koncept fabule, priča se ne slaže po logici izvanknjiževnog vremena već se neprestano vraća prošlosti kako bi objasnila novonastale situacije. (Matanović, 1997: 129) Na razini pričanja priče fabula je ujednačena, ali je na razini sižejnih jedinica fragmentizirana, to jest razlomljena u male sekvencije „što znači da je nemirna, da vazda nešto traži/istražuje, vazda propitkuje, kuša nešto osmisliti, pronaći, ustaliti..." (Milanja, 1987: 45) Fabulu romana ne čine akcije, sukobi i zanimljivi događaji, nego refleksije, moralne dileme i razmišljanja likova. (Nemec, 1999: 708) „On Ljudmile ne može da zaboravi. Vrlo često misli na nju. Sva mila, sva krasna uskrsava djevica pred njim i on se poput istočnjaka podaje sreći što je nalazi u spominjanju prošlosti. (...) U časovima uzbuđenja spremao se mladi čovjek da je ode tražiti, čuo da su negdje u Štajerskoj. No do toga ne dođe. Naskoro bi njime opet ovladalo svagdašnje raspoloženje." (Leskovar, 1997: 111) U središtu su fabule moralne dileme Petrovića koji razmišlja o Ljudmili i njihovoj ljubavi, ali nije dovoljno odlučan i hrabar kako bi ju potražio. Neprestano se vraća prošlosti i razmišlja o posljedicama prijašnjih događaja, a ništa ne čini kako bi ispravio svoje djelovanje. „Dolazila Pavlu Petroviću na um i Marija Bratićka i stara mamica. Spominjao ih se s poštovanjem i žalio što ih je morao da onako povrijedi. Živjele su negdje oko Karlovca i, kako se činilo, oprostile mu." (Leskovar, 1997: 111)

U središtu je romana lik Pavla Petrovića i njegova pasivnost i neodlučnost pa se može reći da su *Propali dvori* roman lika. Wolfgang Kayser predložio je tipologiju romana prema kojoj roman lika definira kao roman „u kojem jedan ili nekoliko uzajamnih povezanih likova dominira strukturom romana, ostvarujući jedinstvo svih ostalih elemenata u romanu." (Solar, 2005: 222)

2.3.3. Likovi

Leskovar svojim novelama u hrvatsku književnost uvodi likove koji utjelovljuju opsesije novog doba te izražavaju filozofiju i senzibilitet modernog čovjeka. Za modernog čovjeka tipična je izmučenost, autoanalitičnost, nepokretnost i bezvoljnost, nervoza, unutarnja duševna borba, umor i zasićenost, hipersenzibilnost i melankoličnost. Nemec (1999) ističe kako se ova tvrdnja odnosi samo na muške likove, dok ženski likovi ostaju u tradicionalnim okvirima. Leskovarovi ženski likovi mogu se podijeliti na dva tipa: femme fragile i femme fatale. (Nemec, 1999:705) Leskovarovi likovi nisu nositelji svoje sudbine, nego su zbog tereta prošlosti karakteri bez perspektive, sadašnjosti i budućnosti. (Šicel, 1999: 700) Leskovar stvara složene ličnosti modernih, senzibilnih, karakternih slabića koji su neodlučni, zbunjeni i nedefinirani hrvatski provincijalci. (Šicel, 2005: 86) Njegovi likovi ili umiru ili razočarani životom nestaju u najboljim godinama, to jest „ostaju usamljeni i razočarani, vrteći se u krugu svojih iracionalnosti, izgubljeni jer ih progoni vlastita (zamišljena) prošlost.“ (Šicel, 2005: 87)

2.3.4. Glavni muški lik – Pavao Petrović

Pavao Petrović predstavnik je modernih ljudi s kraja 19. stoljeća koji su prepuni autoanalitike, dojmova, introvertirani su i individualizirani. (Milanja, 1987: 48) Petrović je inteligentni i osjećajni agronom koji se nalazi u dvojbi između Ljudmile i Marije. Zaručen je s udovicom Marijom Bratić, ali pri ponovnom susretu s Ljudmilom Borković zaključuje kako ne može živjeti s Marijom. Odustaje od ženidbe s Marijom, ali ne poduzima ništa kada Ljudmila nenadano s ocem odlazi iz Dobrovca. (Beker, 1999: 269) Karakteristike Leskovarovih likova su pasivnost, rezigniranost, unutrašnja podvojenost i dekadentnost. Likovi su usmjereni isključivo na unutrašnjost, analizu, umovanje, prošlost i uspomene. Ne mogu samostalno donijeti nikakvu odluku, oklijevaju, bježe od odgovornosti, umjetno konstruiraju probleme. Svu svoju energiju troše na svoj unutarnji svijet. (Nemec, 1999: 707) „No umah iza toga obuzima ga neizreciva žalost i čežnja za njom, za srećom svojom. U takvim časovim htio bi da ostavi svoj dom i da negdje daleko savije gnijezdo sreći. Jednom je u takovu uzbuđenju predao molbu za državnu službu; no predstojnik ga upozori da se je istaknuo kao opozionalac... – on da ga ne može preporučiti... Petrović se otrijezni, prekori, pa se opet pokorno preda svagdašnjem životu što je za nj imao tako malo radosti.“ (Leskovar, 1997: 111) Petrović nema snage promijeniti svoj život i potražiti Ljudmilu iako zna da ga ona voli. Ne želi pronaći zadovoljstvo u životu, nego ostaje pasivan i

predaje se svom unutrašnjem svijetu. Leskovarovi su likovi tragične figure opterećene prošlošću koja ih progoni i navješćuje uništenje budućnosti. Budućnost u Leskovarovoj prozi preskače sadašnjost i traži svoje objašnjenje u prošlosti. (Matanović, 1997: 129) „Pavao Petrović uistinu ne bijaše ovaj čas za to da vodi razgovor. Njegovim grudima valjala se prejaka čuvstva, a glavom mu se motale prerazlične misli... Pada mu na um i zaručnica i čovjek bez karaktera, a pored tih misli javlja se nešto veliko i gorostasno u njegovu srcu. To čuvstvo vapi: Djevice slatka, zar da zauvijek tebe izgubim... Ah, ne, ne, to znači sve, sve izgubiti, cijeli život uništiti. No odnekud opet probija sumnja: Omorike – Da te odbije. – Ali javlja se i Susret onaj... dolazi pouzdanje... No opet nešto zlokobno ga drži i on ne može da se odluči, da joj progovori.“ (Leskovar, 1997: 64) Petrović je opterećen sramotnim očitovanjem ljubavi iz prošlosti, misli da ga je Ljudmila odbila s podsmijehom i zato ne želi ponovno očitovati svoju ljubav.

U odnosu prema ženama Pavao je feminiziran, pridane su mu crte koketnosti. Marija Bratić morala je igrati nevinu djevojku, a Pavao je pobjegao od nje. U odnosu prema Ljudmili privlači ga njezina čistoća. (Milanja, 1987: 48) Pavao je najprije koketirao s Marijom Bratić, a kada je shvatio da se između njih razvija nešto više pobjegao je od nje. „Nu sada se Don Juan Petrović pokaza u pravoj slici. On drugoga dana pobježe iz sela. U njemu se razbudi onaj stari Petrović, koji još kao jednogodišnji dobrovoljac nije imao smjelosti, da se približi ženskoj glavi (...) Umjesto da pođe na ljubavno ročište, ode u susjedni grad, ispričav se ipak hladno, da ga zovu u grad neki poslovi na dulje vrijeme.“ (Leskovar, 1997: 43) Petrović, kao mnogi Leskovarovi junaci, u najboljim godinama svog života ostaje razočaran nesretnom ljubavi i prepušta se svakidašnjem životu. „Petrović se otrijezni, prekori, pa se opet pokorno poda svagdašnjem životu, što je za nj imao tako malo radosti.“ (Leskovar, 1997: 111)

2.3.5. Ženski likovi – Ljudmila Borković i Marija Bratić

Ženski likovi u Leskvarovoj prozi oblikovani su u skladu s tradicijom i mogu se svesti na dva modela: femme fragile i femme fatale. Femme fragile ženski su likovi kojih muškarac nije dostojan jer se radi o plemenitim i čistim djevojkama. Femme fragile fatalne su žene koje uništavaju muškarce. (Nemec, 1999: 705) Femme fragile odlikuje dobrota i tjelesna krhkost. Uz takve žene veže se bjelina, djevičanska čistoća i djetinja nevinost. (Buzov, 1956.) Ljudmila je femme fragile jer ju odlikuje dobrota i čistoća. Nije tip žene koja muškarce iskorištava te nije nemoralna,

razvratna i pohotna. Vanjski izgled Ljudmile prikazuje ju kao milu i dražesnu djevojku. „Bijaše ona milovidna djevojka one srednje veličine u kojoj se tako zgodno slažu oblici ženskog tijela u dražesnu harmoniju. Pa i naslućivaše se pod tkaninom njena odijela što tako ljupko obavijaše to djevojačko tijelo divna skladnost mladenačke ljepote. I boja i forma bijaše u krasnom skladu s crnim joj, malo krupnim, očima pa s onim fino utanjenim, malo otegnutim, nosićem, s kojega se tolika plastika poteza slijevaše u lice i obavijaše tako karateističnim, milim crtama usne u kojima i ne ležaše ona strasna sočnost, već u njim bijaše izražaj neki što presvaja posve drukčije.“ (Leskovar, 1997: 19) Uz nevinost karakteristična je i aseksualnost fragilnih žena. „I djevojka pođe sada da riješi pletenicu, no pritom izmakne i puce iz zapučka – i košuljica iznenada pade s ramena – i djevičanska se njedra otvoriše. Djevojka se trgne i sva uzdrhta pa brzo prinese ruke sakrivajući nagost, ali dotaknuvši se njima svoje puti, smuti se. Nešto novo, dražesno, uzrujavajuće, kao da je taj hip kapnulo u otkrita njedra.“ (Leskovar, 1997: 80) I sam Petrović ju smatra krhkom i zove ju djevicom te smatra kako je ona prenježna da bi osjećala ljubav prema njemu. „Ona plastika njenih crta, usana, oči, cijelo lice, čini se, pri svakom novom pogledu sve ljepše postaje. Nešto ju obavija, obuhvatajući cijelu njezinu lijepu glavu, nju svu a one nevidljive kvačice sve se dublje pripinju na dušu i sve jače privlače. – Milo janje – šapnu u duši Pavao Petrović gledajući je. – Slatka djevice – a ti da bi mene ljubila nije moguće, ono bijaše samo opsjena.“ (Leskovar, 1997: 56) Ljudmila je okarakterizirana kao tiha, rezignirana i sjetna, posjeduje sve predispozicije za poraz i nesretnu ljubav. „Njezina je sreća (što je oćuti u crkvi na početku romana) djelomice podrijetlom iz transcendencije, metafizike, kršćanske eshatološke zagonetnosti, vjerskog zanosa.“ (Milanja, 1987: 47) „Dušu joj ispunjaše nešto blaga, svijetla – kao da je u njoj ostalo onoga sjaja, što ga prosipahu goreće voštanice sa velikog žrtvenika. I još joj odzvanjaše dušom ono prebiranje na orguljama, melodija pjesme, a topli i blagi neki talas prelijao bi se njezinim grudima. Otkud ta tiha sreća, pitala se nije.“ (Leskovar, 1997: 10)

Nasuprot tihoj i krhkoj Ljudmili nalazi se Marija Bratić sklona koketiranju. Marija predstavlja tip sladostrasne i erotske tjelesnosti. (Milanja, 1987: 47) „Bratićeva se gospođa međutim dugo opirala. Nu jednom, kad ju je opet zatekao samu i omamljen njezinom ljepotom, molio ju, da mu barem dozvoli, da miluje krasnu joj ruku, pa u grozničavoj uzbuđenosti brzo raskopčao puceta na rukavu i počeo da gladi lijepu, golu ruku do lakta razgaljenu, obasipajući ju poljupcima – tad ga ona iznenada ogrli i, pustivši glavu na njegove grudi šapnu: Ah, što me mučiš, zar ne vidiš, gdje sam nesretna.“ (Leskovar, 1997: 43) Karakteristike fatalnih žena, a koje posjeduje Marija Bratić su

kobna privlačnost u kojoj je sadržana opasnost i prijetnja, čarobna ljepota i duhovitost. Marija ometa i onemogućuje ljubav Pavla i Ljudmile što je još jedna karakteristika fatalnih žena. (Nemec, 1995: 62) Ipak, Marija nije ta koja je spriječila njihovu ljubav. Pavao odlučuje napustiti Mariju, ali zbog nedostatka hrabrosti i odlučnosti pušta i Ljudmilu. „Dolazila Pavlu Petroviću na um i Marija Bratićka i stara mamica. – Spominjao ih se s poštovanjem i žalio, što ih je morao da onako povrijedi.“ (Leskovar, 1997: 111) Prirodno mjesto djelovanja fatalnih žena je svijet visokog društva, salona i zabave, a to je upravo ono što je Marija željela od života. (Nemec, 1995: 62)

2.3.6. Autobiografski elementi

U Leskovarovim djelima mogu se uočiti autobiografski elementi vezani uz kraj u kojem je rođen i u kojem je službovao kao učitelj te uz platonistički odnos prema Milki Trnini. Radnje novela i kraćih romana napisanih od 1891. do 1905. zbivat će se u prostorima u kojima je Leskovar rođen i u kojima radi kao učitelj. Pojedini likovi novela i kraćih romana bili su učitelji baš kao i sam Leskovar: Đuro Martić (*Misao na vječnost*), Fran Ljubić (*Katastrofa*) i Ljerka (*Sjene ljubavi*). (Matanović, 1997: 128) Janko Leskovar rođen je u Valentinovu, mjestu u kojem su nekada postojali vlastelinski dvorci „što će imati određene posljedice na Leskovarov tematski sindrom bar u vidu topografije." (Milanja, 1987: 13) Krajolik Valentinova imao je veliku ulogu na Leskovarov književni rad jer su se mnoge fabule njegovih djela odvijale u vlastelinskim dvorcima. (Milanja, 1987: 13) Roman *Propali dvori* opisuje propast aristokratske obitelji Borković i njihovog dvorca Dobrovca. „Silnu promjenu zatekao je u Dobrovcu. Prije tri godine vladaše tu još živahnost: u vlastelinskom dvorištu mukanje krava, blejanje teladi, rzanje konja, roktanje svinja; vika, pijev, smijeh, fičuk služinčadi (...) Sada je Pavao Petrović zatekao ovdje potpun mir." (Leskovar, 1997: 30) Vlastelin Borković unatoč ekonomskim problemima svog gospodarstva nastoji zadržati dojam otmjenosti i aristokracije. „Pokazao se i sam Borković, i izbacivši aristokratskim kretom ruke s nosa cviker – pruži mu obje ruke. (...) Premda vlastelin nijednom riječi nije odao svojih ekonomskih neprilika, nit se požalio na zla vremena, ipak se Pavao Petrović nije mogao oteti dojmu propadanja te obitelji." (Leskovar, 1997: 30)

Veliki utjecaj na radnju njegovih novela i romana imao je boravak u toplicama. Leskovar je službovao u Krapinskim Toplicama kao ravnajući učitelj od 1891. do 1897. godine. U mnogim se djelima fabula djelomično ili potpuno odvija u toplicama. (Milanja, 1987: 14) U *Propalim dvorima* fabula se djelomično odvija u Krapinskim Toplicama u kojima boravi Marija Bratić, Petrovićeva zaručnica. „Marija Bratićka boravljaše sa svojom svekrvom već dugo u Krapinskim Toplicama... Dosta rijetko dolazio k njoj Pavao Petrović." (Leskovar, 1997: 59)

Boravak u toplicama obilježen je razočaranjem u vodeće građanske političare te neugodnostima zbog političkih nazora što je vidljivo i u njegovim djelima. (Milanja, 1987: 14) Pavao Petrović nakon nemogućnosti ostvarivanja ljubavi s Ljudmilom nastoji se uključiti u politiku, ali ostaje razočaran načinom na koji političari djeluju. „Poslije nesretnog završetka svoje ljubavi htio je da nešto uradi za opći boljitak. Najviše ga naravski zaokupila sudbina domovine. I on stao da zalazi

među ljude, što se se politikom bavili. Nu naskoro ih razočaran ostavi. Gospoda utuvila u glavu programe i sve se borba vodi oko tih programa: vodi se rat oko prošlosti, kao da se ona ispraviti dade (...) a sadašnjost, sadašnjost, što je novi zametak budućnosti – zasijevaju sjemenom mržnje, sumnjičenja, prezira, nesnošljivosti, nesloge, cjepkanja.“ (Leskovar, 1997: 109)

Za Lekovarov književni rad važan je platonistički odnos prema Milki Trnini koji potječe iz vremena školovanja. Leskovar je sam priznao i zapisao kako Trnina u njegovoj podsvijesti zauzima stalno mjesto. U platonističkom odnosu Leskovara i Trnine, krije se ishodište Leskovarova oblikovanja sindroma prošlosti i sindroma prve ljubavi između muškarca i žene. Unutar toga oblikuje se i etički odnos njegovih antijunaka prema samima sebi te prema drugima, najčešće prema voljenoj osobi. (Milanja, 1987: 16-17) Junaci Leskovarovih djela nisu nositelji vlastite sudbine, već zbog prošlosti nose slutnju kobnog i nepoznatog koje upravlja njihovim životima. Gotovo svi njegovi junaci u jednom trenutku svog života imaju priliku ostvariti idealnu ljubav. Ostvarenje idealne ljubavi ne postižu jer su opterećeni prošlošću ili im nedostaje volje i odlučnosti. (Šicel, 1999: 701) Milanja (1987) ljubav između Pavla i Ljudmile opisuje kao neoromantičarsku, neoidealističku i platonističku. (Milanja, 1987: 16) Pavao Petrović opterećen je nesretnim izjavljivanjem ljubavi iz prošlosti i zbog toga smatra kako ga Ljudmila nije vrijedna. Ipak njegovo mišljenje se mijenja i on ponovno osjeća ljubav prema njoj, ali samo na razini platonske ljubavi jer Petrović zbog neodlučnosti i nedostatka hrabrosti nije sposoban za pravu ljubav. „On Ljudmile ne može da zaboravi, sva krasna uskrisava djevica pred njim i on se poput istočnjaka podaje sreći, što je nalazi u spominjanju prošlosti. (...) U časovima uzbuđenosti spremao se mladi čovjek, da je ode tražiti, čuo, da su negdje u Štajerskoj. Nu do toga ne dođe. Na skoro bi njime ovladalo svagdašnje raspoloženje.“ (Leskovar, 1997: 111)

2.3.7. Pejzaž

U središtu Leskovarove proze nalazi se čovjek smanjene životne energije i slomljene volje. Raspoloženje njegovih likova očituje se u pejzažu koji opisuje. Pejzaž je potpuno u skladu s raspoloženjima likova. (Nemec, 1999: 707) „Kod Leskovara se može govoriti o stiliziranom pejsažu koji je zapravo, što bi rekao, Matoš, slika duše: pejsaž je humaniziran, korespondira s dušom lika, on je njegova emanacija.“ (Nemec, 1999: 707) Radnje pripovijesti i kraćih romana odvijaju se u prostorima u kojima se Leskovar rodio i u kojima je radio kao učitelj. Likovi rastu iz zagorskih brežuljaka, stapaju raspoloženja s mirisima i bojama prirode kroz koju prolaze. (Matanović, 1997: 127) Opisujući susret Ljudmile i Petrovića nakon niza godina, Leskovar veliku važnost daje krajoliku kojim prolaze. Opisuje rascvalu ivu te ostalo drveće koje tek treba procvasti. Takav opis krajolika može se povezati s ljubavi koju tek trebaju otkriti jedno drugome. „I stupajući djevojka uza nj, podavaše se čaru njegove blizine, romonu njegovih riječi i njegovoj srdačnosti. (...) Tu uz cestu pokaza se pred njima iva, sva u svečanom svadbenom ruhu, sva se rascvala u žutilu svojih maca, a njezini susjedi: goli brijest, dalje sve hrapavi hrastovi i glatke bukve – svi još spavaju – samo se ona razbudila. A u njezinoj krošnji sve živo i veselo.“ (Leskovar, 1997: 18) Pri opisu osjećaja dvoje zaljubljenih, Leskovar povezuje osjećaje s prirodom. Ljubav koju međusobno taje povezuje s raskošima, mirisima i zvucima zagorskog krajolika. „Obasjana toplim suncem, opojena mirisom, uzbuđena blizinom njegovom, podigne glavu da još dublje usrkne toga omamljivoga zraka (...) Tad ona u navali novih mirisa, nove raskoši, potajno uzdrhta, a glazba zujkajućih pčelica nastavljaše se. Sve to vrijeme stajaše Pavao Petrović nekoliko koračaja dalje i čudno mu bijaše pri duši.“ (Leskovar, 1997: 19)

Opisivanju noćnog pejzaža i krajolika Leskovar pridaje veliku pozornost. „I oni, podrhtavajući kad bi se samo slučajno dotaknule tkanine njihovih odijela, prolažahu na tihoj mjesečini sjenatim stazama ispod divljih kestena, lipa, akacija; šetahu med grmićima jorgovana, jasmina, niske crnogorice; spuštahu se u dolac k ribnjaku, pa se opet uspinjahu, udišući mirise akacija, jasmina, mladih omorika – procvale zove, a odasvud zaplavljivani mekanim, mliječnim uzduhom, zasićenim vlažnim dahom rose.“ (Leskovar, 1997: 97-98) Tišina noći naglašava ljubav Ljudmile i Petrovića koju su dugo skrivali, a sada je procvjetala poput drveća između kojih šetaju. „Kad se Pavao Petrović približio Dobrovcu, bijaše mrak. Nekoliko zvijezda treperilo na nebu. Teška težina ležaše oko dvorca, samo cvrčanje i striženje kukaca ju prekidaše. Nešto neugodno bijaše u tom

miru.“ (Leskovar, 1997: 101) Noćna tišina u ovom citatu ne predstavlja smirenost i spokoj već navješćuje kraj Petrovićeve i Ljudmiline ljubavi. Petrović je nemiran jer zna da se dogodilo nešto što će ga razdvojiti od Ljudmile pa mu je tišina noći neugodna i čini ga nervoznim.

Rijetki likovi u Leskovarovim djelima ne osjećaju bliskost i prisnost sa zagorskim krajolicima jer su naviknuli na ravničarske krajeve. (Matanović, 1997: 127) Marija Bratić jedan je od takvih likova. Marija ne pronalazi zadovoljstvo u prirodi. Osama i udaljenost od gradskih središta u kojima se ljudi zabavljaju ne izazivaju u njoj oduševljenje i radost. Ne pronalazi sreću u prirodi i ne poistovjećuje svoje osjećaje s prirodom. „On se zacrvenio kad je Marija na Borkovićev upit kako joj se ovdje sviđa – odgovorila tako nesretno: Da, dosta lijepo, ali, molim vas, naša Slavonija! Pa onda, čini se, mora da je dosadno u tim uvalama bez sela.“ (Leskovar, 1997: 52-53) Marija ne osjeća bliskost i prisnost sa zagorskim brežuljkastim krajolicima, nego čezne za gradovima punim društvenih događanja. „Dapače, drugi dan kad ju je poveo na nedaleki brežuljak otkud se širio krasan vidik gotovo na cijelo Zagorje, nije se osobito ni začudio kad je nju tolika ljepota prirode dosta slabo uznesla. (...) Pavao se Petrović mnogo ne začudi što je Marija Bratićka sve svoje oduševljenje nad tim vidikom izrekla dvjema riječima: Zbilja krasno.“ (Leskovar, 1997: 57) Mariji je bilo dosadno na selu i to je jedan od razloga zbog kojeg je Pavao shvatio da ne voli Mariju. „Mariji bijaše dosta već i onoga života u njihovu slavonskome selu gdje ipak ima na okupu dosta gradskog svijeta pa i sam život seljaka ispretkan je šarenom raznolikošću te donekle zanimiv. Ona je već tamo uzdisala za gradom, no ovdje, osjećajući se na ladanju, gdje ne vidiš kuća, gdje je prvi susjed pol sata daleko, osjeti kao nikad prije čežnju za društvom, za gradom, gradskim udobnostima.“ (Leskovar, 1997: 53-54)

2.4. Kritika o Leskovarovim djelima

Milanja (1987) navodi kako kritika u Leskovarovim djelima nastoji dokazati realistički koncept pisanja. Kritičari pokušavaju promatrati Leskovarova djela sa stajališta realizma, a pri tome zanemaruju obilježja moderne. Milanja (1987) smatra kako je „kritika o Leskovaru više slika karakateristika hrvatske književne kritike negoli slika karakteristika Leskovarova književnog plana.“ (Milanja, 1987: 77) Smatra da postoje pogrešne prosudbe i pogrešna čitanja u kojima se zanemaruju kompozicijske i aktancijalne analize Leskovarovih djela. (Milanja, 1987: 77)

Jakša Čedomil zamjera Leskovaru što je glavna tematika njegovih djela ljubav. Također mu zamjera što prikazuje likove opterećene prošlošću i koji nisu sposobni samostalno donijeti odluke. Čedomil smatra da osim ljubavi u životu postoje važnije teme o kojima se mora progovoriti. Svakidašnji život, to jest obični i realni život, tema je vrijedna književne obrade prema Čedomilu. (Milanja, 1987: 79) Čedomil ističe kako kod Leskovara psihologijsko razmatranje likova nadvisuje samu radnju djela. Njegova djela su psihologijske studije, a ne pripovijesti. (Nemec, 1999: 708) U *Propalim dvorima* prevladavaju analize osjećaja i razmišljanja Pavla i Ljudmile vezane uz njihovu nesretnu ljubav. „Međutim djevojka nit je osjećala veliku bol s rastanka sa svojim krajem, nit joj taj odlazak podavaše osobitu polakšicu oslobođenja. Ona je u to doba bila već upala u ono duševno raspoloženje, što se nazivlje rezignacijom. Udes njezine ljubavi ispunio joj dušu nekom prazninom, i nju je podišlo osobito osjećanje ništetnosti, što međutim njoj nije bilo još posve jasno ni razumljivo.“ (Leskovar, 1997: 61)

Slavko Jutriša zamjera Leskovaru što je premalo opisivao socijalni život zagorskog kraja koji se odlikuje zanimljivošću, privrženošću rodnom kraju, bistrim umom i jakim porodičnim nagonom. Smatra kako Leskovar socijalnu stranu zagorskog kraja i ljudi koristi kao sredstvo i pomagalo pri opisu unutrašnjeg svijeta svojih likova. (Milanja, 1987: 85) U romanu Leskovar opisuje socijalnu pozadinu obitelji Pavlovog strica. Opisuje strica koji pripada tradicionalnim zagorskim ljudima. „Starac bijaše to, nu čitava ljudeskara, hruptećeg glasa – nu srca djetinjega. On, koji je odrastao u doba tlake, svojim se držanjem oštro razlikovaše od svojih sinova – u njegovu osmjehu još se nalazio trag ponizne kmetske ljubežljivosti. (Leskovar, 1997: 32) Nasuprot tradicije, čiji je predstavnik stric, opisuje i novi mladi naraštaj zagorskih ljudi čiji je predstavnik Pavlov bratić. „Mlađi sin, vršnjak Pavla Petrovića, predstavnik onog ne malobrojnog mlađega gornjozagorskog naraštaja, što nije bio u svijetu, već na domu odrastao pod utjecajem starijih zanatnika, a udara u

oči svojim slobodnim, često prkosnim ponašanjem, odijevanjem na gradsku, uglačanim košuljama i kravatama...“ (Leskovar, 1997: 32)

Beker tvrdi kako kritičari navode da Leskovarova djela označavaju definitivan početak moderne u hrvatskoj književnosti. Pri svojoj kritici naglašavaju njegov zaokret prema introspekciji zbog čega je povijesno-politička dimenzija u njegovim djelima zanemariva. (Beker, 1999: 269) „Nu umah ga iza toga obuzima neizreciva žalost i čežnja za njom, za srećom svojom. U takovim časovima htio bi da ostavi svoj dom i da negdje daleko savije gnijezdo sreći. Jednom je u takovu uzbuđenju predao molbu za državnu službu; nu predstojnik ga upozori, da se je istaknuo kao opozicionalac... – on da ga ne može preporučiti... Petrović se otrijezni, prekori, pa se opet pokorno poda svagdašnjem životu, što je za nj imao tako malo radosti.“ (Leskovar, 1997: 111) U citatu je vidljivo kako Pavlovim životom upravlja neodlučnost, čežnja i pasivnost, a politička dimenzija je usputno spomenuta. Politički zanos koji Pavao osjeti brzo nestaje zbog razočaranja u političare i prema tome politika ne predstavlja važan čimbenik u njegovu životu.

Milan Marjanović smatra da je Leskovar prvi u hrvatskoj književnosti počeo opisivati novovjekovnog, pasivnog i nemoćnog čovjeka. Leskovar opisuje čovjeka koji se povlači, kojeg neprestano pate i kopkaju njegove misli. Leskovar prema Marjanoviću opisuje hipersenzibilne i dekadentne likove. (Milanja, 1987: 82) „Pavao Petrović uistinu ne bijaše ovaj čas za to, da vodi razgovor. Njegovim grudima valjala se prejaka čuvstva, a glavom mu se motale prerazlične misli... Pada mu na um i zaručnica i čovjek bez karaktera (...) Nu opet nešta zlokobna ga drži i one ne može da se odluči, da joj progovori. Opet zaručnica, poništavanje samog sebe, a u moždanima nastaje neka tupež...“ (Leskovar, 1997: 64)

Milivoj Dežman smatra da je Leskovar preteča moderne u Hrvatskoj jer prikazuje svakidašnji život sa svim njegovim detaljima, ali ipak ne pretjeruje u opisima koje donosi na sjetan i senzitivan način. Dežman naziva Leskovara majstorom kolorita koji je za njega u djelima više slikar nego psiholog. (Milanja, 1987: 78) Dokazi Dežmanove kritike kako je Leskovar majstor opisivanja prirode i kako su njegovi opisi sugestivni mogu se pronaći u romanu *Propali dvori*. „A noć je tako čarobna. Mjesec razlijeva svoje srebrno svjetlo, staza, tratina, grmići, omorika, tamo dolje dolinica i brežuljci prijeko, sve je to prevučeno njegovim sjajem. I kućice tamo onkraj uvale tako bajoslovno udaraju u oči sa svojim mrkim krovovim, obijeljenim stijenama.“ (Leskovar, 1997: 83)

3. Zaključak

Književno djelovanje Janka Leskovara najavljuje razdoblje moderne u hrvatskoj književnosti. Već svojom prvom novelom *Misao na vječnost* postavlja temelj koji će mnogi pisci slijediti. Leskovar tematiku prebacuje s društvenih i socijalnih motiva na promatranje unutrašnjih svijetova likova. Naglasak u djelima stavlja na introspekciju i autoanalitičnost. Stvara likove opterećene prošlošću, hipersenzibilne, neodlučne i pasivne. Iako je Leskovar preteča moderne u njegovim se djelima pronalaze elementi realizma. U romanu *Propali dvori* obrađuje temu propadanja vlastelina i bogaćenja siromašnih kmetova što je odrednica realizma. Središnja je tema djela ljubav između Pavla Petrovića i Ljudmile Borković. Njihova ljubav nije ostvarena zbog klasne razlike između njih, ali i zbog neodlučnosti, manjka hrabrosti i hipersenzibilnosti Pavla Petrovića. Lik Pavla Petrovića oblikovan je na modernistički način: Pavao je čovjek opterećen prošlošću zbog koje ne može ostvariti kvalitetan život u sadašnjosti i budućnosti. Nije sposoban djelovati u trenucima kada se to očekuje jer previše analizira vlastite osjećaje i postupke. Za razliku od modernistički prikazanog Pavla, ženski likovi u djelu opisani su u skladu s dotadašnjom tradicijom. Ljudmila Borković opisana je kao slaba, krhka i čista djevojka, to jest kao femme fragile. Na razini žanra i fabule vidljivi su elementi realizma i modernizma. Fabulu romana pokreće socijalni motiv klasne razlike između glavnih likova, ali je ona ipak u funkciji likova koji se neprestano vraćaju prošlosti i analiziranju. Osim snažnog utjecaja realizma i modernizma, u romanu su vidljivi autobiografski elementi. Politički nazori, platonistički odnos s Milkom Trninom te krajolik u kojem je Leskovar rođen utjecali su na njegov rad. U samom romanu mogu se pronaći politička uvjerenja Leskovara i političko stanje u Hrvatskom zagorju. Platonistički odnos ocrtava se u odnosu Pavla i Ljudmile, a zagorski krajolik u službi je opisivanja raspoloženja i osjećaja likova. Leskovar je zasigurno autor koji je postavio temelje hrvatske moderne, ali mu kritičari zamjeraju da se premalo bavio temama iz socijalnog i društvenog života. Tako Milanja (1987) zaključuje kako su kritičari krivo procijenjivali njegova djela jer su ih promatrali sa stajališta realizma, a ne sa stajališta moderne koju je Leskovar svojim djelovanjem najavio i utemeljio u hrvatskoj književnosti.

4. Literatura i izvori

4.1. Popis izvora

Leskovar, Janko. 1997. Propali dvori, Misao na vječnost Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

4.2. Popis citirane literature

Beker, Miroslav. Poetika Leskovarove proze, Umjetnost riječi, XLIII (1999.), 3-4; 263-273.

Buzov, Dragan. Progonjena nevinost i femme fragile: dva ženska lika uhrvatskom romanu od Šenoe do početka 20. stoljeća. Republika, 52 (1996), 5/6, 93-105.

Hrvatska enciklopedija: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41458 (pristupljeno 25.6.2015.)

Matanović, Julijana. Modernizam Janka Leskovara. Propali dvori, Misao na vječnost. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1997, 125-131.

Milanja, Cvjetko. 1987. Janko Leskovar. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.

Nemec, Krešimir. Femme fatale u hrvatskom romanu 19. stoljeća. u: Tragom tradicije: ogledi iz novije hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska, 1995.

Nemec, Krešimir. Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. Zagreb: Znanje, 1998.

Nemec, Krešimir. Poetika Leskovarove proze, Forum, mjesečnik razreda za književnost HAZU. 61 (1999), 4-6; 703-709.

Solar, Milivoj. 2005. Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga.

Šicel, Miroslav. Suvremenost proze Janka Leskovara. Forum, mjesečnik razreda za književnost HAZU, 38 (1999), knj. 71, 4-6; 697-702.

Šicel, Miroslav. Povijest hrvatske književnosti, knj. III. Moderna, Zagreb, Naklada Ljevak, 2005.

Žmegač, Viktor. 1997. Duh impresionizma i secesije. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.